

bivšo bolnišnico. Tudi v voditeljevem stanovanju so bili še razni organski ostanke za medicinske studijske svrhe, ker so bile tu operacijske sobe. To stanovanje so celo dvignili za eno nizko nadstropje, ki pa ne dela posebne časti italijanskemu drugače priznanemu stavbarstvu. Šolskemu poslopiju so tudi prizidali eno operacijsko sobo v pritličju, a nad to druge še niso dovršili v prvem nadstropju, ker so morali prehitro pete pokazati našim junakom. V Kojškem so bili naši dedni sovražniki od 24. maja 1915. do 28. oktobra 1917. V naši današnji šoli in sosednih hišah, ki so tvorili Milansko kiruržno bolnišnico, je umrlo nad 700 branilcev »italijanske« domovine, ki so vsi pokopani na štirih pokopališčih (Campo I, II, III. in IV.) par korakov pod šolo in gledajo krasni razgled po »osvojeni« zemlji, ki so jo tako radi imenovali »Italia nuova«.

Nad šolo je starinska cerkva Sv. Križa z našim domačim pokopališčem, kamor so naši pobožni Brici tako radi romali na dan Kr. Vnebohoda. In kaj bi ne? Saj ti ta prijazna cerkva nudi krasen razgled čez Oglejski stolp po morskem površju, po vsi cvetni Vipavski dolini, po naših gorah do svega Krna (Monte Nero, izpeljanka iz slovenskega Krn — katero besedo so italijanski »jezik-oslovci« smartrali za črn = nero, tonaj Monte Nero, kar me nelote spominja na ponosno nemško spakedranko Črnprst = Schwarzfinger) in orjaškega Triglav in drugi zahodu do Cedada in celo do Vidma. To lepoto je gledal tudi italijanski kralj, saj je v bržljanastem stolpiču tik cerkvene stola izidana spominska italijanska plošča z napisom:

Vittorio Emanuele III.

sicuro mirava quei confini che natura asda questo vigile osservatorio del 26. regimento di artiglieria con sguardo fiero e segno e che il valore del suo esercito assicurava all'Italia 24 Febbraio 1916, 15 Aprile — 25 Giugno Colonnello Alessandro Cottini, 26. regimento di artiglieria.

Trikrat je torej zrl tu italijanski kralj lepoto naše rodne grude, na plošči je pustil njegov čestilec še prostora, da bi pisal nove dneve, a ni mu bilo usojeno —. Ni čuda, da se mu je zahotelo po tej naši sveti zemlji, po tej nebeski krasoti! A naša slovenska si in jugoslovanska za vse večne čase biser Habsburške krone! Odaljšil sem se, zdaj pa zopet k šoli.

Na svečnico dne 2. februarja sem dal pred cerkvijo razglasiti (župnika še nismo imeli), da se vabi vse očete in matere v nedeljo, dne 3. februarja v šolo, kjer se moramo razgovoriti o ustanovitvi šole. Da so raji prišli, sem poudarjal, da se bo razgovarjalo tudi o aprovizaciji in begunski podpori. To je deloma pomagalo. Prišlo mi je nekaj nad trideset oseb v šolo, in bil je prvi roditeljski sestanek. Včasih sem imel jezik namazan, a ta dan mi ni šlo, ker kar nič nisem imel upanja, da se mi posreči ustanovitev šole. Vendar sem nekaj povedal o pomenu šole, o moči pravega znanja. Proslavljal lepoto oslobojene Goriške rodne grude po junaštvu našega orožja in naznanil, da bo takoj naslednji dan šolsko vpisovanje, ter da pričnem z redno šolo. Debelo so me gledali poslušalci in zmajevali z glavami: »In šolske klopi in druga oprava?« Povedal sem jim še, da se moram le seznaniti s šolsko mladino, preskusiti njih zmožnosti in potem jo pričnem poučevati o lepem vedenju itd. Dvomili so in vprašali: »Kje so pa knjige, papir in druga učila?« Prosil sem jih, da naj le pošljejo otroke v šolo, in vse drugo se bo s časom popolnilo. Učila pa že imam in pokazal sem jim kos razbitega hlevskega katramiranega poda za šolsko tablo, kredo in svoj jezik. To bodo moja prva in najpotrebnejša učila! Ker pa so le prazni šolski razredi deci na razpolago, sem prosil, da bi stariši posodili šoli do popolne ureditve nekaj stolov in Cadornovih klopi. Navzoče matere so zaupale trojici mojih izbornih učil, a poudarjale so, da otrok ne morejo pošiljati v šolo, ker se ne morejo učiti, ako jim tolče po trebuhu sv. Ana (lokalni izraz za lačen biti). Ker sem jim pa to le priporočal in prosil, so mi končno mnogi obljubili, da mi pošljejo deco v šolo. Led je bil prebit, in takoj naslednji ponedeljek sem imel 40 otrok. Vpisal sem njih imena, a za rojstne podatke nihče ne ve, in še danes se niso ti popolnili, ker nam je Cadorna raznesel vse cerkvene in šolske papirje. Z dečki smo odkrili po vasi nekaj stolov, in kar je manjkalo, smo staknili po barakah, da smo končno že drugi dan — sedeli v šoli. Stolkel sem nekaj žaganc, najel delavca in zbilta sva še pisalne klopi, da je bila že med tednom urejena vsa šolska oprava za en razred.

Naslednjo nedeljo zopet roditeljski sestanek. Sodeloval je tudi novodošli gospod župnik in glej, pričel sem upati, da pojde. Takrat sem pa dobro namazal je-

zik, in glasilo se mi je že nad 100 otrok, vsi pristni analfabeti razen par, ki so prišli iz avstrijskega zaledja. Velika množina otrok pa je bila begunskih iz zahodnih naših Brd in iz italijanskega zaledja v Cordenone (provinzia di Udine), in so že obiskovali italijanske šole, a brez posebnih uspehov, ker le petotica je znala italijansko čitati, a memorirali so pa vendar le že par italijanskih pesmic in sicer »Fratelli d'Italia«, kar so pa v svoji stari zvestobi večkrat z otroško srčnostjo spremenili v »Fratelli d'Austria«. Na italijansko šolstvo so toraj kmalu brez večje nesreče, a dobra želodčna aprovizacija jih v današnji lakoti in popolnem stradanju še vedno spominja na site Cadornove slavne dneve. Vkljub temu smo vsi bolj srečni na rodni tleh, ker zasijal nam je žarek »slobode zlatne«, a upamo, da se razširi ta žarek v popolno jugoslovansko solnce pod našim mogočnim avstrijskim orlom.

Naša šola se je popolnjevala dan na dan. Nekaj knjig sem priberal pri c. kr. okrajnem šolskem svetu, a prava dobrotnica za nas je bila »Posredovalnica za goriške begunce« v beli Ljubljani, ki nam je že dala mnogo šolskih knjig in tablic, kar je nabrala na poziv v naših dnevniki. Ob tej priliki mi je vdarila v pero misel, da je še mnogo mnogo šolskih knjig na razpolago po naših šolah v zaledju na Kranjskem in Štajerskem in tovariši ljubi, prosim, napišite jim naslov »Šola v Kojškem pri Goricu!« Hvaležni vam bomo zato zapuščeni Brici — najzahodnejši Jugoslovani, in ako bodo tukajšnji otroci preskrbljeni, odstopim jih pa sosednji šoli, kjer so še večji reveži nego naši. Za nas od vseh pozabljenih begunce je vse dobrodošlo!

Vsak dan sem preskrbel kaj za drugi šolski razred in po velikonočnih počitnicah sem že našel tu agilno tovarišico, hčerko te potepane zemlje, ki z menoj drevo vozi in orje ledino na rodni tleh. Blagoslovljeno naše delo!

Tako nekako so postopali tovariši — sosedji v naši okolici, in tako pojdemo v majnilku na delo v naše razrušene vasi v bližnjo goriško okolico, kjer bodo rastle šole kakor gobe po dežju, ako pokažejo šolska oblastva resno voljo za njih vpostavitve v naši deželi, česar do danes še nismo opazili. Upajmo, da se ta skrb za šolo in učiteljstvo kmalu pokaže tudi na to stran in »Mi vstajamo!« V to svrhu pa ključemo: »Vsi na delo za preporod Goriške!«

Kranjsko učiteljstvo še vedno brez draginjskih doklad.

Kranjsko učiteljstvo ne more zaradi pomanjkanja vsega, kar je za življenje potrebno, nič več izvrševati svoje težke službe. Raztrgan in bos ne more stati pred šolsko mladino. Slabi od dne do dne, ker si ob piči svojih plač ne more nabaviti najpotrebnejših živil. Prišlo je že tako daleč, da se zgrudijo med poukom učitelji in izgube od slabosti zavest. Ali res ni nikogar, ki bi naredil temu trpinčenju konec? Če nečelo pomagati mero-dajni krogi, pomagajmo si sami! Tovariši, smrt za lakoto je pred pragom. Marsikateri izmed nas stoji že ob robu groba. Kot sence, blede in sestradani lazimo okrog. Vsak zdravnik nam napravi zdravniško izpričevalo, da zapademo smrti, ako še nadalje opravljamo težaven svoj posel. Za to vsi na dopust, da si saj rešimo golo življenje. Kulturne skandal je to, da je kranjsko učiteljstvo edin stan pod božjim solncem, ki ne dobiva draginjskih doklad v l. 1918 in mora živeti ob plačah, ki so bile določene v l. 1898, torej pred 20. leti. Kako mislijo oni gospodje, ki nam režejo kruh, sami pa sede ob bogato obloženih mizah, da se more živeti v teh dragih časih s 66 kronami in 66 vinarji na mesec? Rad bi jih obsodil samo za mesec dni v tako bedo, potem bi se jim morda omehčal tisti kamen, ki jim leži, kjer imajo drugi ljudje srce. Proč iz šole! Mladi tovariši, ne tiščite prostovoljno v počasno smrt za lakoto! Poiščite si boljših in usmiljenjših gospodarjev! Od idealov ni bil še nihče sit!

Beseda o naših društvih.

Da bo učiteljstvo duševno napredovalo, mi je treba seči po samopomoči. To samopomoč dobi v svojih društvih. Ona naj bodo studenec, iz katerega naj črpa učiteljstvo čisto in okrepujočo vodo, ki naj pijoče okrepča in navdušuje. V teh težkih časih, ko je treba rešiti toliko prevažnih problemov, zmore posameznik malo ali pa ničesar, toda kot član društva pa lahko mnogo stori. To zadnje dejstvo uvažuje učiteljstvo sodnega okraja Vipava že dolgo. Čvrsto pa je stopilo na noge na svojem sestanku dne 27. marlega travna 1918, ko se je izreklo za samostojno društvo. Od Postojne nas ločijo hribi, loči pa nas tudi pomanjkanje cvenka. Ako se hoče član društva plodonosno

udeležiti kakega sestanka, tedaj rabi mnogo časa, ki ga nam pa tudi manjka.

Naša društva so dosedaj hiralna. Zakaj? Zdi se mi, da mi pri članih pravega razumovanja, kaj pomeni beseda društvo. To hoče vendar družiti, vezati svoje člane ter jih dvigniti nad vsakdanjost. Morala bi biti torej učiteljska društva mala univerza, ne pa samo zastopati interese učiteljstva. Ona naj bi bila vzgojevalnica učiteljstva in sicer na socialnem polju, da bi učiteljstvo moglo potem tudi socialno delovati med ljudstvom. Nikar ne mislimo, da smo učitelji dovolj že vzgojeni, da smo popolni in sicer le zaradi tega, ker se zovemo učitelji. Mi hočemo učiti, ali ne samo suhoparno vedno, temveč iz življenja za življenje. Učitelji ljudstva smo, in kot taki se moramo zavedati svoje visoke naloge, pa ne tako, da bi hodili ošabno okoli, temveč z izpopolnjevanjem samega sebe. Učiteljstvo naj ne bo torej nekaka nedostopna kasta. Vzgjati moramo sami sebe ter misliti, da s podajanjem svojega delovanja še nismo podali nikake celote, emveč vzbudili smo morda v otroku veselje do nadaljnjega iskanja, kar je naš največji smoter. Ne suhoparne in stroge odredbe in prepovedi, temveč pouk je potreben.

Učiteljstvu je treba še mnogo, mnogo, da se dvigne na svojo socialno stopnjo. Da bo to doseglo, naj si snuje društva na zdravi podlagi. Izginejo naj malenkosti in potem bodo učiteljska društva vzgojevalnice svojih članov in pravi blagoslov za slovenski narod.

Herman Kmet.

Proč z malodušnostjo!

Ena zadnjih števil »Tovariša« pri naša odklic tovariša Bezeljaka, predsednika litijskega okraj. učiteljskega društva. Tovariš opaža splošno stagnacijo v naših vrstah in poziva na delo in strmenje vrst v krepko stanovsko organizacijo. Pri nas izgleda šolstvo res žalostno. Učiteljev manjka in pouk se vrši zelo neredno. Čuda ni, ker je treba izkoristiti vse delavne moči in pognati od časa do časa tudi učiteljsko rajo po rekvizicijskih in drugih opravkih. Enkrat smo že naglasili, da je doseglo ravno kranjsko učiteljstvo pri zbirki za Rdeči križ drugo častno mesto v monarhiji. Kako pa je to delavno in pošteno učiteljstvo tudi plačano za svoje delo, je pa tako znano.

Vendar bi bilo pričakovati, da ravno sila strne tesnejše vrste, a godi se nasprotno. Pišeš domov tovarišu in ga vprašaš za svet, pojasnilo in željno pričakuješ odgovora. Ni ga, ne brigajo ga Tvoje skrbi — molči. Zopet drugi ti odgovorja: . . . »po vojni bo drugače . . . Ves svet čaka in pričakuje s koncem vojne velikih sprememb. Ljudje mislijo, da bo začelo s koncem vojne zopet ono staro, lepo življenje in red, ki je bil pred njo. Ne vdajajte se praznim nadam, da Vas ne zateče usoda naivne in nepripravljene!

Ravno šolo čaka po vojni tako veliko in odgovorno delo, da moramo pač že sedaj misliti na razne posledice, ki jih bo pustila vojna za seboj.

Z demobilizacijo bodo prenehale vse podpore, in treba bo prijeti znova za delo. Zene in otroci so pomosili obleko in čevlje očetov in bratov-vojakov, in zaloge živil bodo izčrpane. Vse zlo, ki so ga pretrpeli domači v zaledju in vpeklicami na frontah, se bo zedinilo v strašni skupni gnjev proti omam, ki so krivi raznih škam in spletak v domači občini. Začelo se bo očitno zaradi oprostitev, zaslužkov. Povsod bomo le slišali: »Pa jaz, ki sem trpel tam na fronti štiri leta in bil trikrat ranjen in imam dve medalji, pa mene bo kdo zaničeval, jaz da me dobim podpore, služka?«

V vseh uradih se bodo trkali bivši vojaki na junaška prsa, odličena s kolajnami, in kleli ter pravili o vsem prej, nego o tistem zaradi česar so jih poklicali. Vsak dan bodo hodili očetje v šolo se kregati z učitelji zaradi zamud ali kazni in vlačili zopet kot vzrok krvavo vojno. Svet bo mgoljel beračev - invalidov in marsikako jutro bo solnce žalostno gledalo na zlomljene ali zvite križe v oknih, skozi katera so odnesli pomoči tatovi ves vojni dobiček. Semintja bodo nastale razne spletke v rodbinskem življenju, kletev in pretep bo na dnevnem redu. Neodrasla deca bo pričla vsem tem žalostnim dogodkom. Kakšna bo vzgoja, kako bo živela ta generacija, ko odraste?

Zlo in reakcija vsega pride šele čez čas in zato ni prav, če držimo sedaj križem roke in pričakujemo »boljše bodočnosti«. Ta bode sicer prišla, pa ne sama ob sebi, ampak po trdem in težkem delu.

Stopimo sedaj med ljudstvo in povejmo mu odkrito besedo, da bo tem manjše gorje kasneje.

Samo z nabiranjem denarja se ne bo vse naredilo za vdove in sirote padlih. Dvigniti bomo morali predvsem ljudi moralno in le potem je možnost, da se čimprej uredi razmere.

Preurediti se mora predvsem gospodarstvo in gospodinjstvo, dvigniti tudi domačo obrt in stremeti za gospodarsko svobodo.

Naj se sedaj zganejo tisti, ki imajo prvo besedo, in se pravočasno pobrigajo zato, da se postavi pretečemu zlu čimprej v bran in se uniči njega slabe in žalostne posledice.

Uradne učit. konference so prišle popolnoma iz navade in to seve zaradi tistih par grošev, ki jih je dobivalo učiteljstvo za potnino.

Če je bila kedaj krvava potreba sklicati uradne konference, je to sedaj in to čimprej, da se napravijo načrti za bodočnost.

Mislím, da je ravno sedaj čas, da se vendar že začne smoterno z delom med ljudstvom. Časi so vedno težji in ljudstvu je treba pouka.

Mladina je dandanes zelo pokvarjena — o tem bi se dalo napisati knjige. In kaj so naredile pri nas oblasti dosedaj v njeno varstvo?

Niti tega ne, da bi se prepovedalo mladoletnim kajenje in vživanje alkoholnih pijač.

Pomislimo torej na veliko rano, ki bo zavezala po vojni na našem narodnem telesu! Ali bomo dovolili, da bo razpadlo telo? R.

Zborovanje Zavezine delegacije.

(Dalje.)

Učiteljski naraščaj.

Za naš stanovski naraščaj smo se vedno zanimali. Po 10 izvodov Zavezinih listov so prejeli doslej učiteljski v Goricu, Celovcu, Mariboru in Ljubljani brezplačno.

Učiteljski v Mariboru so imeli pred vojno svojo knjižnico. Naprosili so Zavezo za primerno podporo. Denarja jim vodstvo Zaveze zaradi slabih gmotnih razmer ni moglo nakazati, pa tudi enakih razpoložljivih sredstev nima.

Za ljubljanske učiteljske so bila v XXVI. upravni dobi še razna poučna predavanja. Vojna je preprečila tudi to, zakaj v višjih letnikih ni skoro nič učiteljskih. Slabe učiteljske plače in neznosna gonja naprednih učiteljev je gnala že prej mlade tovariše v druge stanove. Po vojni bo treba tozadevno takoj korenite izpremembe. Pouk na obih obtnih nadaljevalnih šolah, ki je pri nas povsod združen z ljudskimi šolami; pouk v vrtnarstvu, kmetijstvu in vinarstvu; podvjanost mladine zaradi vojnih razmer: vse to in še marsikaj drugega bo zahtevalo odločnih moških učnih oseb v učilnice. Že sedaj je mnogo šol, kje: ni zaradi nastalih razmer na štiri- in večrazrednih nobenega učitelja.

Če ne bi bilo vojne, bi postala nadprodukcija učiteljic po deželah za marsikatero abiturentko usodnega pomena. O tem je že marsikdo razmišljal. Še pred vojno smo prejeli od »Učiteljskega društva za brežiški in sevnški okraj« dopis o nadprodukciji učiteljic. Na mnogih državnih in deželnih učiteljskih se je zategadelj vpeljal že numerus clausus, nekatera učiteljska pa so sprejemale gojenke le vsako drugo leto. Zaveza je bila naprošena, da stori dogovoreno z ostalimi učiteljskimi organizacijami primerne korake, da se vzgajanje učiteljic na privatnih zavodih omeji tudi na skrajni minimum. Vodstvo Zaveze je zahtevalo v ta namen od posameznih deželnih Zvez natančno število: a) koliko učiteljskih je v dotični deželi, b) koliko število učiteljic se je produciralo v zadnjih treh letih, ali pa vsaj v zadnjem šolskem letu pred vojno, c) koliko učiteljic je približno brez službe. Potrebne podatke smo dobili. Po vojni bo treba imeti vprašanje o nadprodukciji učiteljic v evidenci; zdaj smo veseli, da se more šolski pouk sprico pomanjkanja moških učnih oseb sploh vršiti.

Napredne učiteljske Zveze v Avstriji.

Kadarkoli je treba rešiti kakšno večje vprašanje, ki se tiče deloma ali splošno vsega avstrijskega učiteljstva, tedaj se obrnemo z dopisi ali na »Zvezo slovenskega učiteljstva v Avstriji«, ali na »Deutsch-österreichischen Lehrerbund«, ali pa na »Splošni odbor naprednih avstrijskih učiteljskih Zvez«.

Naša skupna prizadevanja so bila v teh upravnih dobah ta-le:

a) Predsedstvo »Zveze slovenskega učiteljstva v Avstriji« je vprašalo našo Zavezo koncem l. 1913, če bi se slovensko učiteljstvo, včlanjeno v Zavezi, udeležilo nameravanega protestnega zborovanja in obhoda po skupnem učiteljskem sestanku pred parlamentom na Dunaju. Zavezino vodstvo je odgovorilo, da od naše strani